

otoko u srednjem vijeku i najviši stupanj razvoja je bio u 15. i 16. stoljeću. U tom razdoblju novo znanstveno sejstvo pojavilo je u Španiji, Francuskoj, Engleskoj, Nizozemskoj, Italiji i drugim zemljama. Čaba MAGYAR je osnivač ove škole i učitelj njenih studenata. Ova škola je bila uključena u sveučilište u Padovi, a u 16. stoljeću učinila je veliki doprinos na poljoprivrednoj, gospodarskoj i tehničkoj obrazovanju. **OTOK ŽIVIH I OTOK MRTVIH KOD PERASTA**

I.

Po grčkoj mitologiji poznata je legenda o ljubavi Galatee i Akisa.

Po legendi Galatea, boginja mirnog mora, sjedi na jednoj hridi u moru i tu održava ljubavne sastanke sa Akisom, koji plivajući sa obale dolazi do nje. U Galateu je zaljubljen i jednooki div Polifen koji je ljubomoran na Akisa i jednom prilikom baca na njega veliku stijenu i ubija ga.

Među istoričarima koji proučavaju antiku vođeno je mnogo polemike oko porijekla ove legende, a najčešće se sumnja da se ona odnosi na ostrvo Siciliju, a da je Akis preplivao Mesinski moreuz.

Utvrdjeno je takođe da su legende tokom vjekova nastajale tamo gde su za to postojale prirodne okolnosti i istorijski događaji. Ako ove elemente uzmemos kao osnovu, doći ćemo do iznenađujućeg zaključka da je vrlo vjerovatno da legenda o Galateji i Akisu potiče iz našeg kraja.

Sa malo pažnje možemo zapaziti veliki broj činjenica koje potvrđuju ovu pretpostavku.

Galatea je boginja mirnog i sjajnog mora.¹⁾ Znamo pak da u unutrašnjosti Bokokotorskog zaliva, gdje se nalaze otoci Gospa od Škrpjela i Sv. Đorđe, more zaštićeno okolnim planinama, skoro je u vijek mirno i glatko kao ogledalo u kome je Galatea ogledala svoje lice.²⁾

Otok Gospe od Škrpjela je vještačka tvorevina. Pomorci su po tradiciji, vjekovima nasipali kamenjem okolinu jedne kamene

¹⁾ — Mayers Lexikon, Leipzig und Wien 1897.

— Griechisch — Deutsches Wörterbuch über die Gedichte des Homers

— Dr. EE Seiler 1878.

hridi čiji se vrh i danas može vidjeti u jednom udubljenju iz oltara crkve koja je izgrađena na ovom vještačkom otoku.

Po peraštanskoj legendi jedan pomorac, nakon pretrpljenog brodoloma, spasio se doplivavši na ovu stijenu i tu našao sliku Gospe. U znak zahvalnosti zarekao se da će na ovoj stijeni podići crkvu posvećenu Bogorodici.

Da li je slučajno ovaj otok nazvan Gospa od Škrpjela ili je to samo kasnije u hrišćanstvu ime koje je preinačeno od Galatee? I da li je slučajno drugi otok muškog imena Sv. Đorđe, ili nekada Akis? Znamo i to da su nekadašnja paganska sveta mjesta, kasnije, u hrišćanstvu postajala svetilišta hrišćanska. Religije i narodi su se mijenjali ali običaji i nazivi uvijek vuku korjene iz onog prastarog.

Za otok Sv. Đorđe i u novije vrijeme vezuju se pojmovi mrtvih i tragičnih događaja. Tu se i danas nalazi groblje kaluđera i pomoraca u sjenci tamnozelenih čempresa. Čempresi su na Levantu simbol mrtvih, a sade se uglavnom na grobljima. Sjetimo se i nesreće ljubavi male Peraštanke i francuskog oficira za vrijeme opsade Perasta. Zar nas to ne podsjeća na tragičnu smrt Akisa? Pa i nedavno, za vrijeme I svjetskog rata na otoku se nalazila vojna bolnica za tifusare koji su masovno umirali i u nedostatku prostora za pokopavanjetopljeni su u okolini otoka.

Nasuprot se nalazi otok života, lijepe Galatee, gdje ljudi rado dolaze, održavaju se hodočašća i svečanosti.

Ali vizija legende ne bi bila kompletna kada ne bi našli sličnosti i za diva Polifema. Okolne planine, svojim surovim i golim vrhovima zar ne stvaraju utisak diva koji preti malim otocima u moru? Iz mitologije znamo da je Odisej na prevaru oslijepio Polifema.²⁾ A baš iznad naselja Ljuta u strmom obronku veoma je lako zapaziti jednu prirodnu ravnu stijenu oblika ogromnog slijepog oka koji je svoju duplju uperilo na otoke.

Ovo su prirodne okolnosti, a koje su istorijske?

Raspolažemo već danas sa bezbroj dokaza da je Boka Kotorska nekada bila starogrčka kolonija kao Epidaurus kod Cavtata i mnoga druga naselja na našoj obali. Ali legenda potiče možda i od Feničana, jer su Grci u mnogo čemu naslednici feničanske kulture. U toliko je za nas ova legenda značajnija, jer seže u još dublju prošlost i dokazuje tragove postojanja jedne zaboravljene kulture u našem kraju. Da su Feničani zaista dolazili u naše krajeve možda nam je dokaz

²⁾ — Mayers Lexikon, Leipzig und Wien 1897.

današnji naziv Škaljari kod Kotora. Riječ »Škalja« znači ljska, a u Škaljarima uz obalu, a i dublje u tlu možemo naći veliku količinu otpadaka od ljudske školjke koja je i danas dobro poznata kod ribara u našem kraju pod lokalnim imenom »prpor« (lat. Purpur). Od ove školjke mlevenjem i umakanjem tkanine u dobijenu tekućinu, zatim sušenjem na suncu dobijala se purpurno crvena ili ljubičasto bojena tkanina. Naročito je bila cijenjena crvena boja i vrednost crvene tkanine po težini, ravna je bila težina jednake količine zlata. U zalivu kod Krtola, postoji nalazište ove crvene vrste a u ostalim mjestima zaliva i ljubičaste. U krajevima gdje je bilo ovih školjki, naročito crvenih, koja je bila za njih i sveta boja, Feničani su osnivali svoje kolonije.

Možemo dakle, sa sigurnošću očekivati da ćemo jednog dana dopuniti još jednu kariku u lancu istorije Boke Kotorske od preistorije do danas.

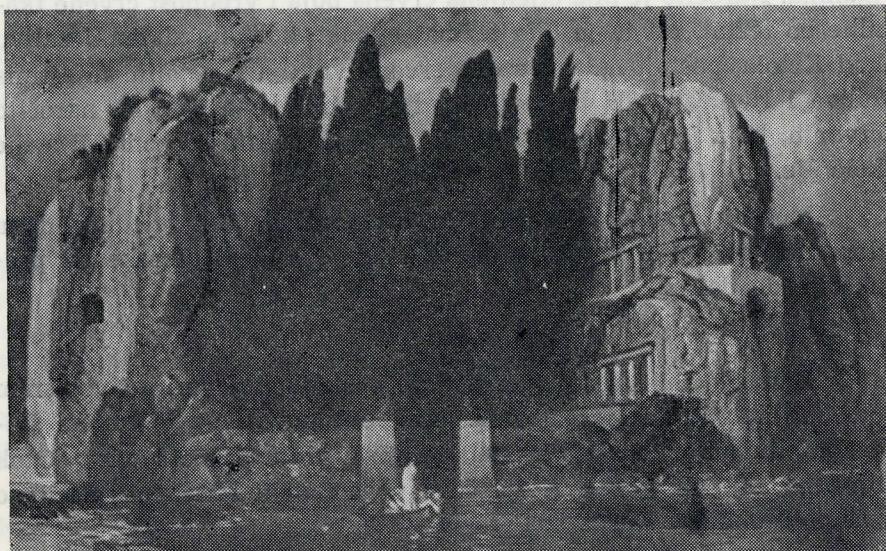
Danas svaki turistički vodič koji posjetiocu govori o živopisnim otocima kod Perasta, veoma samouvereno govori da je čuveni švicarski slikar Böcklin (1827—1901) svoju u svetu poznatu sliku »Otok mrtvih«, čija se jedna verzija čuva u galeriji u Münhenu, naslikao baš po otoku Sv. Đorđa iz Perasta.

Međutim, u mnogim priručnicima i monografijama Arnolda Böcklina nije baš sve tako opisano. Grčki turistički bedekeri uporno žele Böcklina monopolisati za sebe, jer je poznato da je Böcklin tokom svojih putovanja boravio na Krfu u čijoj blizini se nalazi takođe jedno veoma živopisno ostrvce Pontikonisi, koje ima sličnosti sa motivom na pomenutoj slici.

Treba poći na otoke Pontikonisi i Sv. Đorđe i doživjeti utiske sa oba otoka, a i poznavati druge slike iz bogatih Böcklinovih radova koji većim dijelom pokazuju romantično fantastične motive, pa do se može dati objektivan sud o tome šta je istina.

Malo kome je poznato da li je, kada i kako Böcklin boravio u Boki Kotorskoj, naspram pedantnim opisima njegovog boravka na Krfu. Slučajna je okolnost da je pokojni kotorski biskup Ucellini u jednom razgovoru sa mojim djedom, Magyar Antunom iz Zelenike, rekao da je kod njega kao gost boravio Böcklin i on ga pozvao na dan Velike Gospe 15. avgusta, na proslavu na otok kod Perasta, jer je u to vrijeme za bokeške pomorce pored proslave Sv. Trifuna u Kotoru,

to bio najznačajniji događaj. Biskup Ucellini je bio razočaran da Böcklina ne zanima šarenilo, veselje i muzika na otoku oko crkve, već se Böcklin, učitivo ali uporno interesovao samo za otok Sv. Đorda. Na kraju je zatražio dozvolu da jednim čamcem pređe na drugi otok i razgleda ga.

Böcklin-ova slika — Otok mrtvih

Kasnije je nastala Böcklinova slika Otoka Mrtvih i to u više motiva. Ali samo jedna ima tu sličnost koja tako podsjeća na perastanski Otok Mrtvih i to baš ako ga posmatramo sa susjednog otoka odakle ga je i Böcklin posmatrao. Na slici je naslikan i čamac koji podsjeća na Böcklinovu posjetu i grobnice kojih zaista ima na otoku.

Nasuprot ovoj tužnoj atmosferi groblja i tišine, otok Pontikonisi je naseljen. Ribari i djeca kreću se po obali i dovikuju, a to se nikako ne slaže sa Böcklinovim izrazom simbolike.³⁾

³⁾ — Enciklopedija likovnih umjetnosti (1959).